

Svämädellövskog

Ek-alm-askskog längs vattendrag

Riparian mixed forests of *Quercus robur*, *Ulmus laevis* and *Ulmus minor*,
Fraxinus excelsior or *Fraxinus angustifolia*, along the great rivers

EU-kod: 91F0

Länk: Gemensam text (namn och koder)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/natur/naturgemensam.pdf#2

Beskrivning av naturtypen

Länk: Gemensam text (beskrivning av naturtypen)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/matur/naturgemensam.pdf#

Utdrag ur EU:s tolkningsmanual

Forests of hardwood trees of the major part of the river bed, liable to flooding during regular rising of water level or, of low areas liable to flooding following the raising of the water table. These forests develop on recent alluvial deposits. The soil may be well drained between inondations or remain wet. Following the hydric regime, the woody dominated species belong to Fraxinus, Ulmus or Quercus genus. The undergrowth is well developed.

Svensk tolkning av definitionen

Naturtypen ligger i anslutning till vattendrag och översvämmas regelbundet vid högvatten. Det sker en kontinuerlig pålagring av finsediment i samband med översvämningarna. Naturtypen ligger på jordar som kan vara lättdränerade eller fuktiga/blöta vid lågvatten. Trädskiktets krontäckningsgrad är 30-100% och ek, alm och ask (tillsammans) utgör minst 50% av grundytan. Inslag av asp, björk, al och tall förekommer. Ask/triviallöv får (tillsammans eller var för sig) inte överstiga 50% av grundytan.

Kvalitetskriterier: Skogen ska vara, eller i en relativt nära framtid kunna bli naturskog eller likna naturskog m.a.p. egenskaper och strukturer Den kan ha påverkats av t.ex. plockhuggning, bete eller naturlig störning. Skogen ska vara i ett sent eller i ett relativt sent successionsstadium. Det ska finnas gamla träd och död ved och en kontinuitet för de aktuella trädslagen. Om naturliga störningsprocesser eller skötselåtgärder i syfte att imitera sådana har påverkat området kan även områden i yngre successionsstadier ingå. Egenskaper och strukturer som är typiska för naturskog finns normalt även i yngre successionsstadier.

Buskskiktet kan vara väl utvecklat och fältskiktet är ofta rikt på örter.

Kommentarer

Merparten av svämädellövskogarna står att finna i sydlig boreal region, och då främst i östra delen av Svealand och Götaland. Utposter kan också förekomma i kontinental region. Naturtypen omfattar örtrik blandskog med ek, alm och ask på alluviala avlagringar längs vattendrag. Vid högvatten kan dessa skogar översvämmas.

I denna naturtyp finner man ofta en stor variation vad gäller trädslag, artstock och struktur. Denna variation kan härröra från tidigare markanvändning, naturgivna

förutsättningar eller den aktiva dynamiken i bestånden. I sitt mest utvecklade stadium kännetecknas naturtypen av en stor åldersfördelning med inslag av gamla träd. Som ett resultat av tidigare markanvändning, naturliga störningar eller andra åtgärder kan skogen befinna sig i ett yngre successionsstadium med stort inslag av yngre träd.

I normalfallet utgör de ingående ädellövträden minst 50 % av grundytan. I vissa bestånd kan det finnas ett stort inslag av invasiva eller främmande arter såsom gran eller tysklönn, men naturtypen identifieras ändå med hjälp av det tydliga inslaget av inhemska ädellövträd. Inslaget av al, björk och asp kan vara stort. I sena successionsstadier är dessa skogar ofta slutna och täta men kan också vara betydligt glänsare till följd av störningar.

Svämädellövskog har bäst förutsättningar att utvecklas i landets sydöstra slättbygder, där vattenståndet normalt varierar mycket och översvämningar är vanliga. Fläckar av naturtypen kan också utvecklas i terrängsvackor som översvämmas säsongsvis. Ekdominerade bestånd kan vara svåra att skilja från näringsrik ekskog 9160, där skillnaden består i att svämedellövskogen regelbundet översvämmas, vilket också förklarar näringsrikedom i naturtypen. Bestånd med stor andel trivallövskog kan förväxlas med svämlövskog 91E0, men denna är något fuktigare med inslag av sumpväxter, medan svämedellövskog karakteriseras av sin lundflora. I praktiken finns ofta diffusa övergångar mot svämlövskog beroende på mindre variationer i terrängen, och avgränsningen måste då av nödvändighet bli mer generell.

Skogstypens naturvärden utvecklas i huvudsak genom naturlig dynamik vilket omfattar naturliga störningar, som t.ex. översvämningar stormfällningar och insektsangrepp.

Gränsdragning mot andra naturtyper

- Skogar med stort inslag av trivallöv och ask och regelbundet översvämmas förs till svämlövskog 91E0.
- Skogar belägna i sluttningar och raviner förs till ädellövskog i branter 9180.
- Skogar som karakteriseras av sentida bete förs till trädklädd betesmark 9070.
- Skogar som domineras av ek och avenbok och inte översvämmas förs till näringsrik ekskog 9160.
- Skogar som inte uppfyller denna naturtyps definition kan i vissa fall tillhöra någon vattendragstyp (vars avgränsning utgörs av medelhögvattnivån).

Viktiga strukturer och funktioner

- Trädkontinuitet. Kontinuitet av lövträd, främst ek, alm och ask med en varierad åldersstruktur och gamla träd. Även asp och klibbal kan förekomma. Områdena ska inom en överskådlig tid ha varit trädbevuxna med inhemska lövträdslag.
- Regelbundna översvämningar. Naturtypen finns längs vattendrag med tidvisa översvämningar. Den växer på alluviala avlagringar som vid lågvatten är väl dränerade. Flack topografi.
- Naturlig dynamik. Skogen utvecklas i huvudsak genom naturlig dynamik, som självförnyring och trädindivider dör av naturliga orsaker.
- Naturliga störningar. Skogen utsätts för exempelvis stormfällning, insektsangrepp, översvämningar. De enskilda bestånden kan uppvisa spår av naturlig störning eller sakna sådana.
- Ostörd hydrologi.
- En naturlig näringsstatus.
- Förekomst av substrat för mossor, lavar, svampar, insekter och landmollusker. Mängden och typen av substrat måste i det enskilda beståndet sättas i relation till beståndets utvecklingsstadium och belägenhet. Exempel på substrat:
 - Död ved (ex. grenar, torrträd, hålträd, lågor) i olika nedbrytningsstadier.
 - Gamla eller grova träd.
 - Representativa trädslag och buskar.
 - Strukturer, såsom sten och block, källor, vattendrag, vissa jordarter.
- Ingen påtaglig minskning av populationerna av de typiska arterna i naturtypen sker.

Typiska och karakteristiska arter

De typiska arternas förekomst utgör en bedömningsgrund för naturtypens bevarandestatus, och en generell förutsättning är att ingen påtaglig minskning ska ske av populationerna av de typiska arterna i naturtypen.

De karakteristiska arterna utgörs av ”vanliga” arter som utmärker naturtypen. Tabellen innehåller både vetenskapliga och svenska namn. K-art anger att arten är en karaktäristisk art och T-art innebär att den är en typiska art. I tabellen listas karakteristiska och typiska arter.

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	K-art	T-art	Grupp	Region
Kärlväxter					
<i>Alnus glutinosa</i>	klibbal	K-art			
<i>Calla palustris</i>	missne		T-art		B, K
<i>Eupatorium cannabinum</i>	hampflockel		T-art		B, K
<i>Fraxinus excelsior</i>	ask	K-art			
<i>Gagea spathacea</i>	lundvårlök		T-art		B, K
<i>Impatiens noli-tangere</i>	springkorn		T-art		B, K

Matteuccia struthiopteris	strutbräken	T-art	B, K
Osmunda regalis	safsa	T-art	B, K
Phalaris arundinacea	rörflen	K-art	
Populus tremula	asp	K-art	
Prunus padus	hägg	K-art	
Quercus robur	ek	K-art	
Ribes rubrum	röda vinbär	k-art	
Ulmus glabra	alm	K-art	
Viola uliginosa	sumpviol	T-art	B, K
Mossor			
Callicladium haldanianum	haldanenmossa	T-art	B
Cinclidotus fontinaloides	forsmossa	T-art	B, K
Conocephalum conicum	slät rutlungmossa	T-art	B, K
Conocephalum salebrosum	vågig rutlungmossa	T-art	B, K
Dichelyma capillaceum	hårklomossa	T-art	B, K
Dichelyma falcatum	klomossa	T-art	B, K
Dicranum viride	stamkvastmossa	T-art	B, K
Homalia trichomanoides	Trubbfjädermossa	T-art	B, K
Scapania brevicaulis	rikkärrsskapania	T-art	B, K

Klassificering enligt andra klassificeringssystem

Klassificeringssystem	Naturtypens motsvarighet
VIN:	2.2.3.3 Almskog (del av) 2.2.3.6 Blandlövskog av örtrik typ (del av)
EUNIS:	G1.22 Mixed Quercus, Ulmus, Fraxinus woodland of great rivers

Utbredning och förekomst

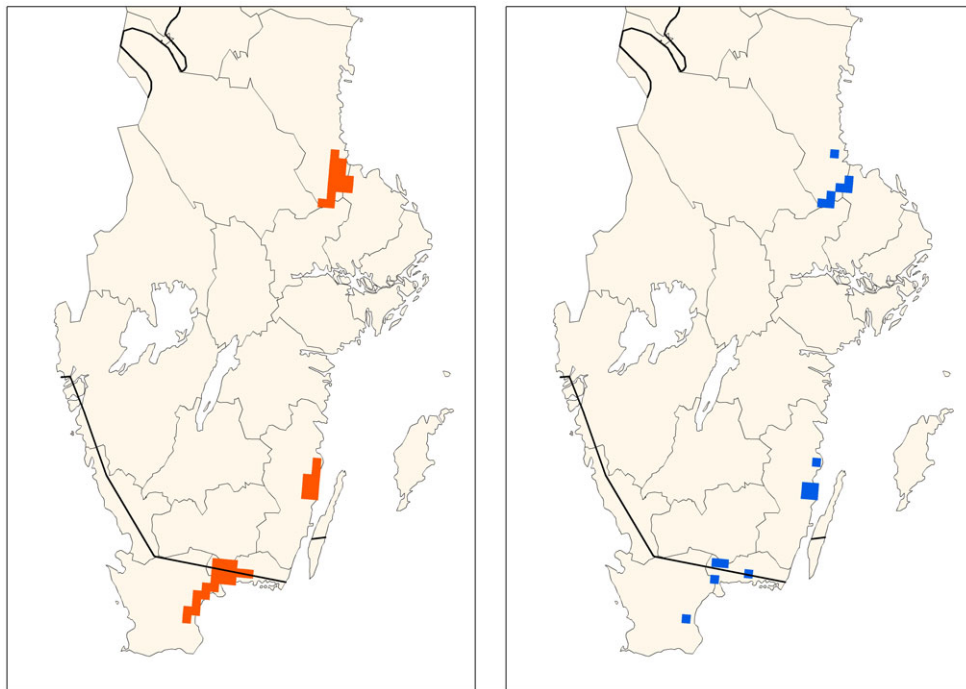
Länk: Gemensam text (utbredning och förekomst)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/natur/naturgemensam.pdf#

Rapporterad nationell bevarandestatus år 2007

Rapporterat 2007	Reg. A	Reg. B	Reg. K	Totalt
Natura 2000-områden				
Utpekade för naturtypen (st)		11	4	15
Utbredning				
Aktuellt värde (km ²)		2 699	1 400	4 099
Referensvärde (km ²)		2 699	1 400	4 099
Bedömning aktuell status		Gynnsam	Gynnsam	
Bedömning trend		Stabil	Stabil	

Förekomstareal			
Aktuellt värde (km ²)	2,6	0,5	3,1
Referensvärde (km ²)	5,0	1,0	6,0
Bedömning aktuell status	Dålig	Dålig	
Bedömning trend	Stabil	Stabil	
Kvalitet			
Bedömning aktuell status	Gynnsam	Okänt	
Bedömning trend	Stabil	Okänt	
Framtidsutsikt			
Bedömning aktuell status	Otillräcklig	Okänt	
Bedömning trend	Förbättring	Okänt	
Samlad bedömning			
Bedömning aktuell status	Dålig	Okänt	
Bedömning trend	Stabil	Okänt	

Figur 1. Svenskt utbredningsområde (till vänster) och förekomstareal (till höger).

Förekomstkartan visar vilka ETRS-rutor som innehåller någon areal 91F0. Efter-
som varje kartruta som innehåller någon förekomst av naturtypen innebär en
”fylld” ruta, även om naturtypen endast förekommer i mycket liten omfattning
inom kartrutan, blir det område som markeras som förekomstområde på kartan
betydligt mer täckande än den faktiska förekomsten av naturtypen – särskilt i regi-
oner där naturtypen förekommer spritt, men med små arealer.

Förutsättningar för bevarande

Länk: Gemensam text (förutsättningar för bevarande)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/natur/naturgemensam.pdf#o

Vilka de viktigaste förvaltningsinriktningarna är för bevarandet av naturvärden i skogar och andra trädklädda marker behandlas i Naturvårdsverkets 2:a remissversion av Strategi för förvaltning av skogar och andra trädklädda marker i skyddade områden. I strategin ges högst prioritet för att upprätthålla och återintroducera de processer som är grundläggande för naturtypernas ekologiska funktionalitet. Detta bedöms ge långsiktigt positiva effekter på naturtypernas och de till dem knutna arternas bevarandestatus. Det bedöms också ge positiva effekter på kort sikt. I strategin ges närmare förklaringar och bakgrundsresonemang om de olika processerna. Strategin behandlar förvaltning av skyddade områden, men resonemangen som förs är lika tillämpliga för den skötsel/förvaltning som behövs för bevarandet av värdekärnor i skogsmark utanför formellt skyddade områden. Utifrån dessa utgångspunkter bedöms de viktigaste förutsättningarna för att bibehålla och skapa grundläggande ekologisk funktionalitet för skogliga naturtyper och för bevarande av arter kopplade till dem vara:

- fri utveckling
- upprätthållande och återintroduktion av brand som naturlig störning (i boreal och boreonemoral region)
- upprätthållande och återställande av naturlig hydrologi
- upprätthållande och återintroduktion av hävd, framför allt i ängs- och hagmarker i nemoral och boreonemoral region

I tabellen nedan anges huvudprocesser enligt ovanstående och punkternas storlek anger, mycket ungefärligt, hur betydelsefull respektive process är för naturtypen, och därmed också betydelsen av en förvaltningsinriktning kopplad till den. Den efterföljande texten ger fördjupad information. Avsnittet ”Grundläggande åtgärder” kopplar till de fyra huvudprocesserna, medan avsnittet ”Kompletterande åtgärder” beskriver sådana åtgärder som inte kan klassas som huvudprocesser, men som ändå kan ha betydelse för naturtypens naturvärden.

Process	Betydelse
Intern dynamik/fri utveckling	●
Brand och bränning	
Naturlig hydrologi	●
Hävd (bete/slätter/hamling)	•

Förvaltning/skötsel

Grundläggande åtgärder

Naturvärdena i den sekundära ädellövskogen med t.ex. alm. utvecklas till stora delar genom naturlig dynamik och lämnas därför i övrigt främst till fri utveckling.

Insatser för att återskapa naturlig hydrologi i områdena, främst genom återskapande av naturliga översvämningsregimer, är angelägna eftersom många förekomstområden ligger i områden där de naturliga vattenståndsfluktuationerna upphört vilket påverkar naturtypens ekologi negativt.

Ett extensivt bete kan tillåtas i bestånden, och i vissa fall kan det vara gynnsamt även om det inte är en förutsättning för gynnsam bevarandestatus. Naturtypen kan bestå ofta av igenväxta slättermarker eller betesmarker. Betet gynnar ljus- och värmekrävande arter. Observera dock att det inte rör sig om trädbärande betesmark, 9070. Naturtypen 91F0 består av slutna skog.

Kompletterande åtgärder

Aktiva insatser för att bevara värdena kan vara nödvändiga. Det handlar särskilt om bekämpning av invasiva eller främmande arter. Avverkning av främmande trädslag kan behövas. Eventuell invandrande gran bör tas bort, men den är förmodligen inte konkurrenskraftig på de översvämmade delarna.

I bestånd där vidkroniga äldre ädellövträd, särskilt ekar, förekommer kan det vara lämpligt att frihugga dessa för att förlänga livet på dem.

Artinriktade åtgärder kan vara motiverade där det finns dokumenterade förekomster av hotade arter och behoven är välunderbyggda.

Hotbild

- Exploatering av området i fråga.
- Avverkning, röjning, gallring, städning utgör hot genom att lämpliga strukturer förstörs eller borttages. Även åtgärder i intilliggande områden kan vara skadliga genom att de påverkar lokalklimatet i beståndet av intresse. Undantag kan finnas där åtgärden syftar till att utveckla något annat naturvärde.
- Produktionshöjande åtgärder i skogsbruket, exempelvis gödsling, markbehandling, plantering och användandet av främmande trädslag.
- Invasion av gran och främmande trädslag.
- Markskador och dikning. Förutom den mekaniska skadan kan hydrologin påverkas och naturmiljön förändras. Detta gäller större markskador, medan tramp sällan är negativt.
- Fragmentering. I den mindre skalan kan exempelvis skogsbilvägar leda till fragmentering av vissa organismers populationer, medan andra organismer påverkas negativt när skogsbestånden blir alltför isolerade i landskapet.
- Nedfall av kemiska ämnen. Vissa kemiska ämnen har förmågan att direkt skada organismer, men kan också påverka hela naturmiljön. Så har till exempel vissa kväveföreningar den effekten att de är skadliga för svampar och lavar, samtidigt som de kan vara gödande och ge förändringar i vegetationen. Andra skadliga ämnen är svavel- och metallföreningar.
- Brist på dynamik. Arterna förekommer ofta bara i några få stadier i skogens utveckling. Om de dynamiska krafterna inte får verka kan det i landskapet uppstå brist på något av dessa stadier, med följd att de ingående arternas habitat försvinner. Detta gäller bland annat klimat- och väderfenomen och utbrott av vissa skadeorganismer. Bristen på översvämningar är särskilt allvarlig då naturtypen förutsätter det och kommer att övergå till annan skog om svämpåverkan upphör.
- Älg och annat vilt kan förhindra förnyring av lövträden.
- Nya sjukdomar och skadeorganismer som redan är införda eller har potential att bli ett problem om de införs.

Bevarandeåtgärder

- Områdesskydd. Miljöer med svämädellövskog förutsätter ibland att skogen skyddas långsiktigt, eftersom skogsbruk inte är förenligt med bevarande av naturtypen i gynnsamt tillstånd. Det formella skyddet kan genomföras genom bildande av naturreservat, biotopskyddsområden eller nationalparker, eller genom naturvårdsavtal.
- Frivilliga avsättningar. Skydd av skogsmiljöer genom frivilliga avsättningar är ett viktigt komplement till det formella skyddet.
- Förvaltning av skyddade områden. Kan bland annat ombesörja viktiga åtgärder som återställande av hydrologi.

- Gångse åtgärder för att upprätthålla gynnsam bevarandestatus så att ingen försämringar för naturtypen sker, (dvs att dess intressen respekteras i fysisk planering, tillståndsprövning, generell naturvårdshänsyn, förvaltning av skyddade områden, artskydd och uppföljning samt övervakning).
- Gröna skogsbruksplaner, skogscertifiering eller frivilliga avsättningar kan vara ändamålsenliga bevarandeåtgärder för skogsfastigheter med, eller i anslutning till, naturtypen.
- Information till markägare och verksamhetsutövare bör samordnas mellan länsstyrelsen, skogsstyrelsen och kommunen.
- Genomförandet av Åtgärdsprogram för Särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet, Vitryggig hackspett, Bredbandad ekbarkbock.

Regelverk

Länk: Gemensam text (regelverk)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/arter/artergemensam.pdf#16

- Naturtypen ingår i art- och habitatdirektivets bilaga 1.
- Regelverk som är särskilt viktigt för naturtypen är områdesskyddslagstiftningen i miljöbalkens 7:e kapitel, samt i förordningen om områdesskydd. Skogsbrukets regelverk och regelverket knutet till markavvattning är också av stor betydelse.
- Regelverk som är särskilt viktigt för naturtypens omgivning utöver det som nämns ovan är vattenverksamhet.

Bevarandemål, målindikatorer och uppföljning

Länk: Gemensam text (bevarandemål och uppföljning)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#19

På Naturvårdsverkets hemsida om uppföljning i skyddade områden, finns en rapport (6379:2010) om uppföljning i skyddade områden. Den beskriver arbetet med formulering av mål och användande av målindikatorer för att följa upp målen. Rapporten beskriver det generella arbetet, och uppföljningen i detalj beskrivs i manualer för uppföljning av olika naturtyper. Det finns även manualer för uppföljning av olika naturtypsgrupper. Där finns information om arbetsmetoder, och exempel på olika målindikatorer.

Litteratur och kontaktuppgifter

Länk: Gemensam text (litteratur och kontaktuppgifter)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/natur/naturgemensam.pdf#%3C

Naturtyps- och ekosystemvis litteratur

Denna litteraturlista omfattar bara ett litet urval av texter som berör naturtypen.

Andersson, L. & Löfgren, R. (2000): Sydsvenska lövskogar och andra lövbärande marker. Naturvårdsverket.

Bengtsson, O., Ringvall, A. & Johansson, T. (2001). Utvärdering av metod för övervakning av ädellövskogar. Länsstyrelsen i Kalmar län. Meddelande 2001:23.

von Euler, F. (2003). Övervakning av biologisk mångfald i skogen. Skogsstyrelsen. Rapport 1-2003.

Finsberg, C. & Stenström, A. (2007). Ädellövskogar – värde och ingrepp efter 20 år. Länsstyrelsen i Västra Götalands län. Rapport 2007:15.

Kuris, M. & Ruskule, A. (2006). Favourable conservation status of boreal forests: monitoring, assessment, management. Baltic Environmental Forum. Tallinn.

Nilsson, M. & Jönsson, C. (2003). Kartering av skyddade områden. Skogstyper i naturreservat och nationalparker. Naturvårdsverket. Rapport 5282.

Rudqvist, L. (red.) (2000). Den spännande sumpskogen – Om Sveriges sumpskogar och dess själ. Skogsstyrelsen, Jönköping.

Snäll, T. & Kellner, O. (2003). Utvärdering av metod för övervakning av skogsbiotoper. Metoden ”Extensiv övervakning av skogsbiotopers innehåll” ur Naturvårdsverkets Handbok för miljöövervakning. Länsstyrelserna i Gävleborgs, Dalarnas och

Värmlands län. Rapport 2003:15, 2003:27, 2003:21 (i respektive länsstyrelses rapportserie).

Wennberg, S. & Höjer, O. (2005). Frekvensanalys av Skyddsvärd natur (FaSN). Förekomst av värdekärnor i skogsmark. Naturvårdsverket. Rapport 5466.

Kontaktuppgifter

Håkan Berglund
hakan.berglund@slu.se

ArtDatabanken
Bäcklösavägen 10
Box 7007
750 07 Uppsala